

**Dialogul social și delocalizarea: călătorie în sindicatul din sectorul de textile,
îmbrăcăminte și încălțăminte din România și Bulgaria**

Lorenza Lo Sasso
ISCOS-Cisl

Introducere

Această cercetare se dorește a fi o actualizare a proiectelor precedente care au presupus colaborarea federațiilor italiene și a celor din România și Bulgaria, urmărindu-le în procesul de trecere a acestora la o economie de piață și introducându-le într-o dimensiune internațională.

Alegerea de a efectua o comparație între situația actuală a sectorului de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte din cele două țări rezultă din asemănarea pe care acestea au avut-o în evoluția din anii 90 până în prezent. O situație economică și socială care pleacă de la proprietatea de stat, de la economia planificată, de la sistemul monopartidic, de la organizarea administrativă numai din punct de vedere ierarhic, de la subordonarea vieții economice, sociale și politice unei ideologii oficiale la înlocuirea cu alte forme instituționale, doctrine și norme oficiale, respectiv cele ale unei democrații liberale a economiei de piață¹. O trecere integrată în cadrul unui obiectiv ulterior, cel al aderării la Uniunea Europeană. Așadar, tocmai faptul că erau cunoscute situațiile socio-economice similare și că au fost atinse în comun obiective prevăzute în cadrul *aquis comunitar* a dus la aderarea la UE a acestor două țări la 1.01.2007.

Paralel îndreptării României și Bulgariei către o economie de piață, se afirmă și se dezvoltă în panorama economică mondială o nouă modalitate a diviziunii muncii caracterizată prin delocalizarea proceselor de producție. Acest sistem se caracterizează în principal prin împărțirea activităților unei firme în module (așa-numitele *tasks*) ce urmează a fi elaborate în diferite țări alese în funcție de oportunitățile pe care acestea le oferă în privința convenienței și competitivității pe piață.

În general, în procesul de delocalizare se decide derularea părții de cercetare la sediul de bază al firmei și realizarea părții de producție în alte țări în care condițiile economice de producție sunt mai avantajoase (o pondere mare a forței de muncă specializate, legi favorabile în privința distribuției capitalurilor străine, apropierea de locurile de unde este obținută materia prima și nivelul scăzut al costului cu forța de muncă).

Deși a fost aplicată inițial de firmele ce au dimensiuni medii și mari, în prezent acest tip de organizare începe să fie adoptată și de firmele mici, în special în industria care a căpătat o dimensiune din ce în ce mai externă cum e cea manufacturieră, mai ales sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte.

Deschiderea manifestată de către țările din Europa de Est ca urmare a căderii zidului Berlinului în 1989 a accelerat ulterior procesele de delocalizare din Sistemul Modă European.

Delocalizarea nu prevede în mod obligatoriu ca toate procesele de producție să fie administrate de către firma mamă, ci pot fi în sarcina altor firme în funcție de diferite schimburi și relații. Implicarea firmelor străine la economia țărilor din Europa de Est se realizează în funcție de diferite abordări: una directă care prevede deschiderea unor filiale proprii (care pot fi înființate și în parteneriat cu alții) și una indirectă prin participarea unor firme independente sau prin acorduri de subfurnizare în multiplele lor modalități de desfășurare.

În consecință, delocalizarea, ce a apărut în principal pentru a permite firmelor să joace în continuare un rol competitiv pe piața internațională, devine parte dintr-o strategie de reorganizare a administrării mai importantă și se alătură, în anumite cazuri, procesului de re poziționare din punct de vedere al competitivității, având în vedere faptul că lărgirea gamei de activități derulate în străinătate duce la introducerea țărilor în care s-a ales să se desfășoare procesul de delocalizare în rândul noilor piețe de desfacere pentru producțiile realizate local.

---

¹ V. Redini, Granițele "Made in Italy". Delocalizarea producției și identitatea mărfurilor, Ombre Corte, Verona, 2008.

În cazul Bulgariei și României, în sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte, procesul de delocalizare nu a s-a derulat apelând numai la investiții directe, ci a avut loc, mai ales, prin intermediul instrumentelor de natură *non – equitã*: investițiile în sectoarele *labour intensive* (*unde se utilizează în mod intens forță de muncă*), dezvoltând tehnologii de prelucrare în „sistem lohn” a materiilor prime sau a prefabricatelor provenite din Italia.

Acest proces caracterizează tot mai mult logica strategico – administrativă a firmelor de îmbrăcăminte, făcând parte dintr-o rețea tot mai extinsă de relații prin intermediul cărora se alimentează procese constante de mobilizare, dezvoltare și integrare a resurselor și competențelor. În primul rând producția prin sistemul lohn. Această metodă de prelucrare temporară nu prevede un transfer de proprietate a materiilor prime, deoarece sunt furnizate direct de client împreună cu proiectarea produsului, ci se axează pe simpla gestionare a manoperei. Pentru a înțelege importanța acestui tip de subcontract este suficient să ne gândim că până acum 2 ani circa 90% dintre firmele de îmbrăcăminte din România lucrau în acest sistem.

Motivele principale care determină firmele să aplice strategiile de delocalizare în străinătate sunt:

- reducerea costurilor de producție (nivelul scăzut al prețului muncii are o mare pondere);
- disponibilitatea unei forțe de muncă specializate (declinul ocupării industriale în multe țări);
- prezența unor piețe locale caracterizate de o puternică dezvoltare;
- posibilitatea de a stabili parteneriate cu posibili concurenți;
- înlesniri și simplificări financiare.

Primele două puncte, cele mai îndeaproape legate de evoluția și condițiile de muncă, vor fi la baza discuțiilor care se vor derula în continuare. În deosebi, atenția se va concentra pe evoluția ocupării în sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte, alături de situația producției în sectoare și condițiile salariale care încă nu au reușit să se adapteze evoluției salariului mediu la nivel național și costului vieții.

Este vorba despre actualizarea situației din sector dar și de un instrument prin intermediul căruia să poată fi prevăzută evoluția în viitor pentru a identifica problemele care vor trebui rezolvate, atât cele vechi cât și cele noi care apar într-o dimensiune din ce în ce mai puțin legată de granițele naționale și care trebuie să se îndrepte mai rapid către modernizarea proceselor de producție. Criza actuală reprezintă un exemplu clar despre cum economii fără reguli pot duce la implicarea sistemului economic global și intersectorial. Tocmai asupra sectoarelor mai slabe și economiilor naționale mai fragile se răsfrâng consecințele cele mai grave, cu urmări tot mai grave pentru ocupare. Consolidarea relațiilor la nivel european și dezvoltarea unui dialog social mai amplu, conținând linii comune, reprezintă o alternativă valabilă la evoluția necondiționată a piețelor globale.

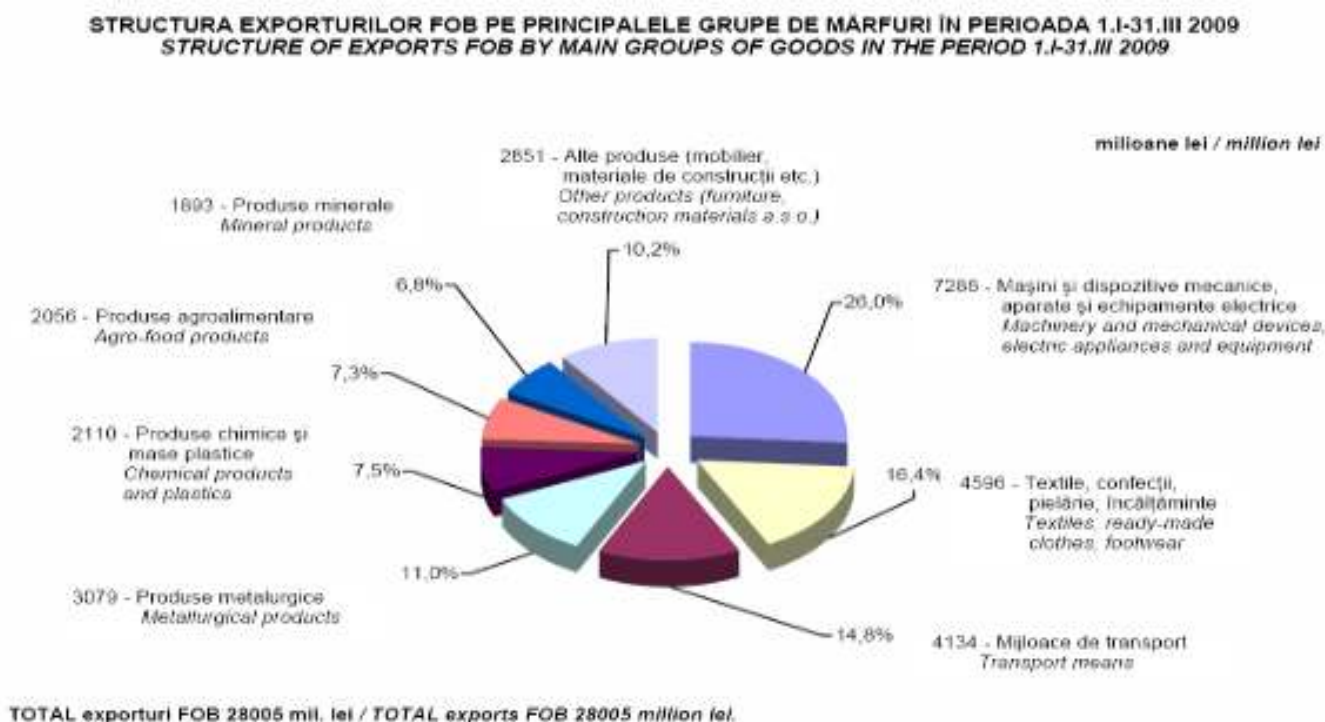
România

În rândul țărilor din Europa Orientală România are, cu siguranță, un rol important în privința sectorului de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte. După deschiderea către piața internațională, unul dintre sectoarele în care au fost efectuate cele mai mari investiții străine a fost cel de care ne ocupăm în acest material.

Sectorul și raporturile internaționale

Importanța sectorului de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte din cadrul economiei românești se poate observa urmărind datele privind exporturile ultimilor 2 ani, în care ocupă o poziție de relevanță în cadrul interiorului economiei naționale (tab. 1). Încă de la jumătatea anilor 90 a fost una dintre primele țări care a exportat material textil și îmbrăcăminte în cadrul pieței europene, bucurându-se de o poziție strategică, de o bună calitate în prelucrare și de costuri cu manopera net mai scăzute decât cele din Europa Occidentală.

Tab.1

Sursă: Institutul Național de Statistică al României

Deși în prezent situația s-a schimbat din cauza eliminării totale din 1.01.2005 a ultimelor restricții cantitative conform acordului OMC privind textilele și îmbrăcămintea iar pe piață au intrat noi concurenți ca de ex. China care în acest moment reprezintă cel mai mare producător de textile și de

Îmbrăcăminte din lume, România reușește încă să aibe o balanță activă a plăților în sector, în care, chiar și cu criza actuală, exporturile înregistrează un nivel superior față de importuri în privința materialelor textile, îmbrăcăminte și încălțăminte (tab. 2) Urmărind tabelul 2 observăm cum în luna decembrie 2007 exporturile de materiale textile erau cu 10,3% mai mari față de aceeași lună a anului 2008, acest lucru demonstrând faptul că în perioadele de evoluție normală a piețelor industria manufacturieră și în special cea textilă se bucură de o situație bună. Desigur, descreșterea valorii exporturilor nu poate fi interpretată ca o consecință exclusivă a crizei economice ci și ca o scădere datorată unei mai mari concurențe a piețelor asiatice în privința produselor de calitate joasă și medie.

Tab.2

EXPORTURI - IMPORTURI (principalele selecții ale nomenclurii combinate)

Exporturi FOB 1.01 - 31.12.2008 – Principalele grupe merceologice.

<i>Tipul mărfii</i>	<i>Valoare (milioane ei euro)</i>	<i>Cota % din total export</i>	<i>Variație % 2008 / 2007</i>
Mașini și dispozitive mecanice: mașini, utilaje și aparatură electrică	8.083,7	24,1	+23,4
Metale comune și alte articole din metal	4.933,9	14,6	+2,5
Autovehicule și alte mijloace și utilaje de transport	4.154,7	12,4	+16,2
Materiale textile și alte articole din aceasta gamă	3.527,1	10,5	-10,3
Produse minerale	3.157,5	9,3	+37,6
Materiale plastice, cauciuc și alte articole din această gamă	1.694	5	16,5
Total Exporturi în lume	33.627,9	100	

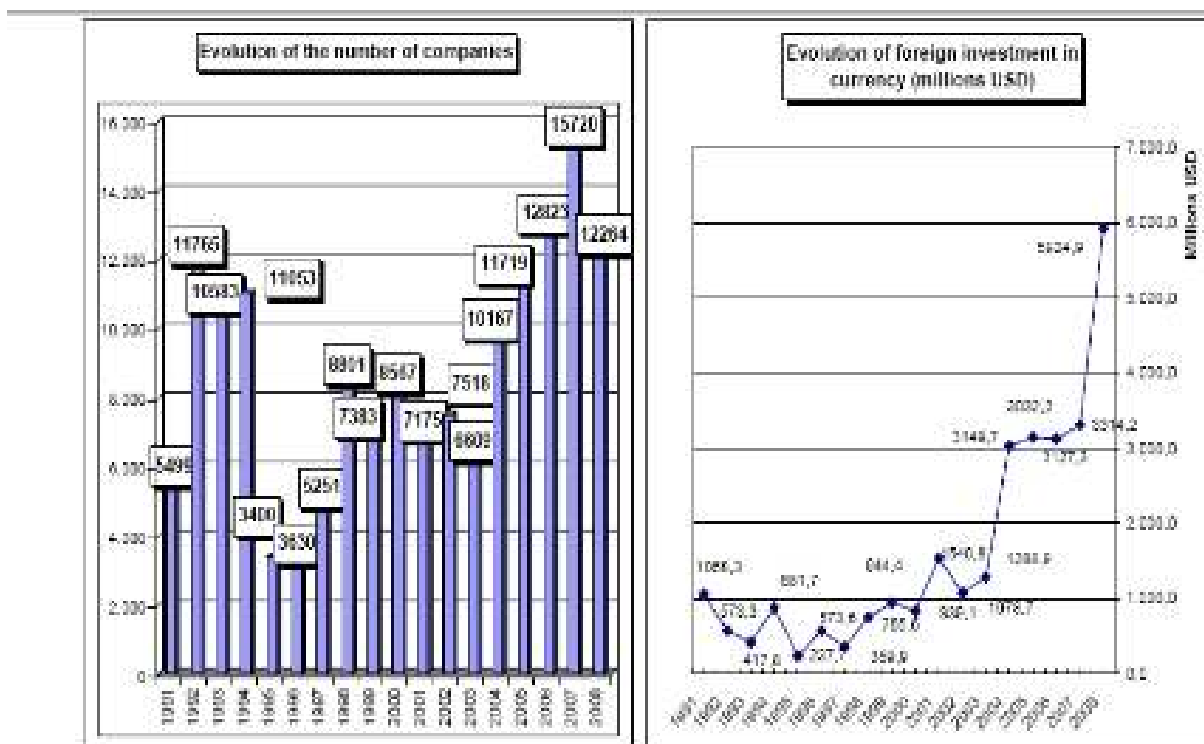
Importuri CIF 1.01 - 31.12.2008 – principalele grupuri merceologice.

<i>Tipul mărfii</i>	<i>Valoare (milioane ei euro)</i>	<i>Cota % din total export</i>	<i>Variație % 2008 / 2007</i>
Mașini și dispozitive mecanice: mașini, utilaje și aparatură electrică	13.5511,6	24	+5,1
Produse minerale	7.837,1	13,8	+27,7
Autovehicule și alte mijloace și utilaje de transport	6.970,7	12,4	-1,9
Metale comune și alte articole din metal	6.371,9	11,3	+12,3
Produse din industria chimică	4.691,8	8,1	+21,2
Materiale textile și alte articole din aceasta gamă	3.429	6,1	-5,5
Total Importuri în lume	56.336,8	100	

Sursă: elaborarea ICE pe baza datelor Institutului Național de Statistică din România

Printre motivele care atrag produsele românești către piața externă, cu siguranță, se numără un bun raport între calitatea produsului și prețul de producție. Într-adevăr, tocmai pe costul scăzut al manoperei s-a bazat cea mai mare parte a contractelor de subfurizare cu partenerii europeni. Marea cantitate a investițiilor externe a reprezentat fundamentul dezvoltării industriei locale românești și a permis trecerea către privatizare într-un timp mult mai scurt (tab. 3). Dezvoltarea industriei s-a caracterizat prin complementaritatea cu evoluția investițiilor străine, așa cum rezultă din tabelele nr. 3 și 4, evoluția numărului de firme efectuându-se în aceeași măsură cu evoluția investițiilor străine în cadrul țării.

Tab.3 e Tab.4

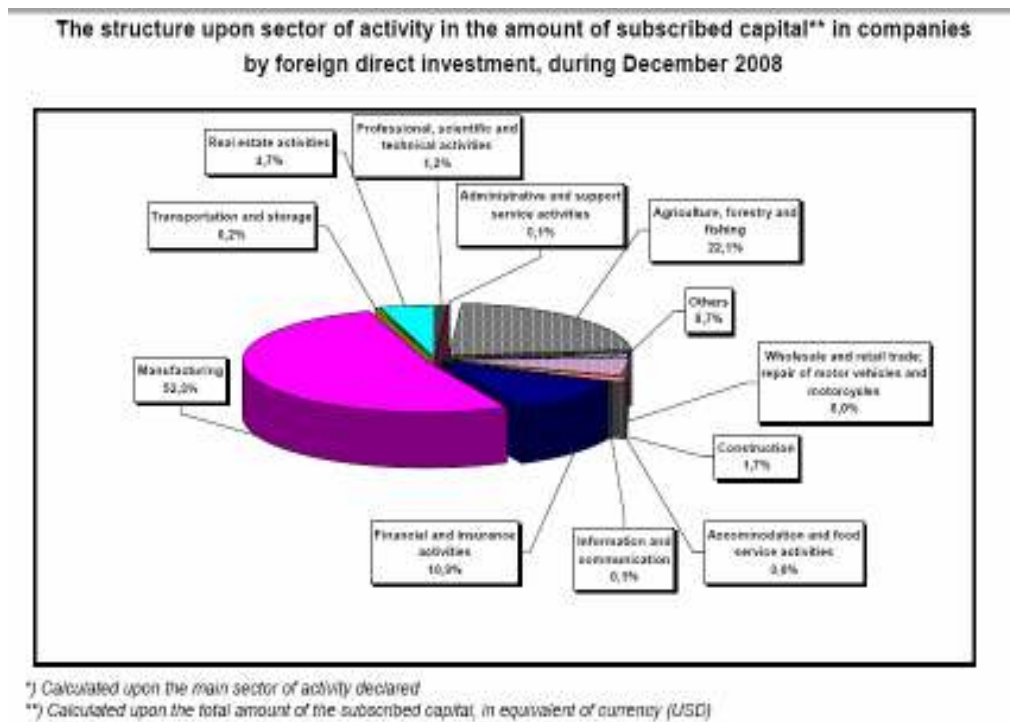

Sursă: http://www.onrc.ro/statistici/is_december_2008.pdf

Dacă se abordează tema delocalizării nu se poate trece cu vederea studiul investițiilor externe directe care reprezintă rezultatul mișcării internaționale de capital și se configurează sub diferite forme, cum ar fi împrumuturi, investiții de portofoliu, investiții directe, depozite și ajutoare economice.

Urmărind evoluția IDE (investiții externe directe) observăm că sectorul manufacturier acoperă numai 7,4% din numărul de firme cu participare externă, dar, datorită analizei valorii acestor investiții, observăm că situația este cu totul diferită, acestea reprezintă în proporție de 52,3% capitalul total investit de partenerii străini direct în activitățile economice românești. Este vorba, cu siguranță, despre o valoare importantă de care trebuie ținut cont deoarece reflectă nivelul de convingere a investitorilor străini în privința posibilităților firmelor manufacturiere românești, în ciuda crizei economice existente în perioada luată în considerare.

Tab.5

Cum s-a schimbat delocalizarea în prezent

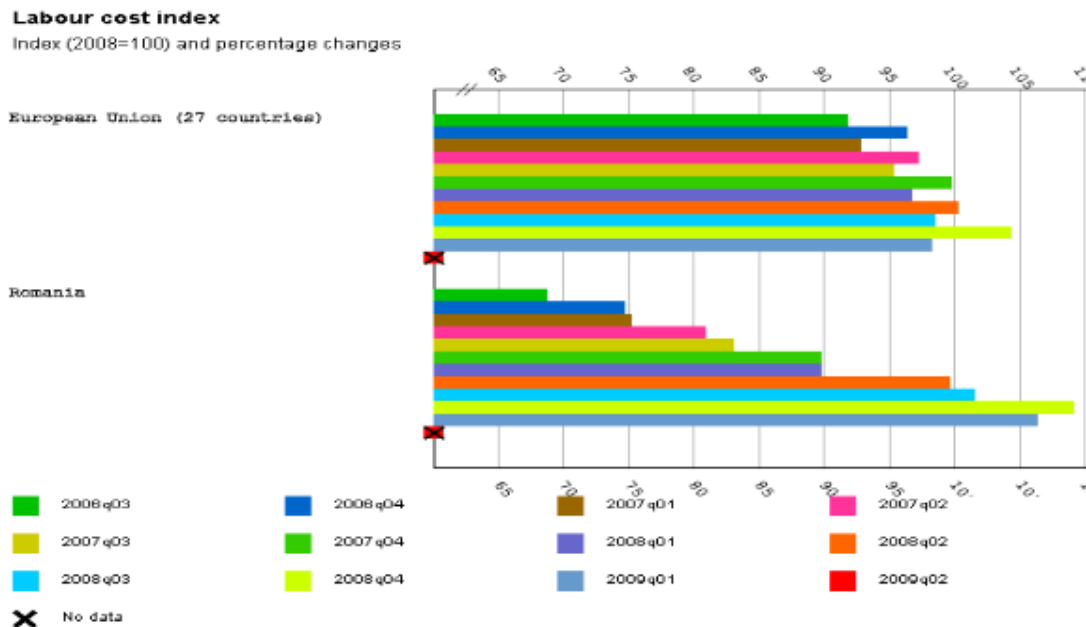
Dacă dorim să ne întoarcem la originile fenomenului legat de investițiile străine în România va trebui să plecăm de la ceea ce în trecut a fost obiectul atenției Guvernului de la București și al Instituțiilor Financiare Internaționale, datorită amprentei pozitive în termen de difuzare a capacităților de antreprenariat și de creare a locurilor de muncă. Este vorba despre “fenomenul Timișoara” în cadrul căruia s-a dezvoltat o zonă textilă în decursul a câtorva ani, la care și-a adus sportula, într-o mare măsură, capitalul străin, în special cel italian. Crearea acestui fenomen poate fi atribuită, în parte, apropierea geografică a “județului Timiș” de regiunile din N-E Italiei, de unde

provine marea majoritate a investitorilor, precum și prezența infrastructurii adecvate de transport și de identificare rapidă de forță de muncă calificată².

Dar, în prezent, observăm un nou fenomen. După Timișoara s-a dezvoltat județul Cluj-Napoca, care s-a impus ca o „a doua alegere” având în vedere faptul că, prima de acest gen, în timp, a devenit mai puțin accesibilă din cauza reducerii manoperei disponibile, creșterea salariilor și faptului că înalta concentrare a activităților a generat o situație de competiție între firmele prezente în teritoriu. Așadar, în această zonă concurența salarială dintre firmele aflate în căutare de forță de muncă a dus la apariția fenomenului denumit „de-delocalizare”³. Deplasarea către localitățile mai izolate și unde există o mai mică concentrare a activităților industriale a permis înjumătățirea costului muncii față de zona Timișoara și micșorarea cererilor de creștere salarială din partea muncitorilor prin intermediul posibilei amenințări cu o delocalizare definitivă către alte state. Unele firme care s-au mutat la Timișoara, începând din anii 90 au diversificat în mod progresiv strategiile proprii de delocalizări, menținând anumite faze ale activității în centrele urbane și mutând altele în “zone de umbră” din centrul țării sau aproape de granița cu Moldova și Ucraina, fiind cunoscute ca zone mai sărace față de restul țării.

Costul muncii a reprezentat factorul cheie care a favorizat accentuarea delocalizării activităților de producție de tip *labour intensive* beneficiind de forță de muncă specializată cu costuri mult mai scăzute decât cele din Europa Occidentală, chiar dacă în decursul anilor se observă o creștere a acestor costuri (tab.6) care, cu siguranță, nu vor mai putea susține același nivel de competitivitate față de concurenții direcți ca de exemplu China, Pakistan dar și Turcia și țările din bazinul Mediteranean.

Tab.6

Sursă: Eurostat

Evoluția ocupării

² V. Redini.

³ Ibidem.

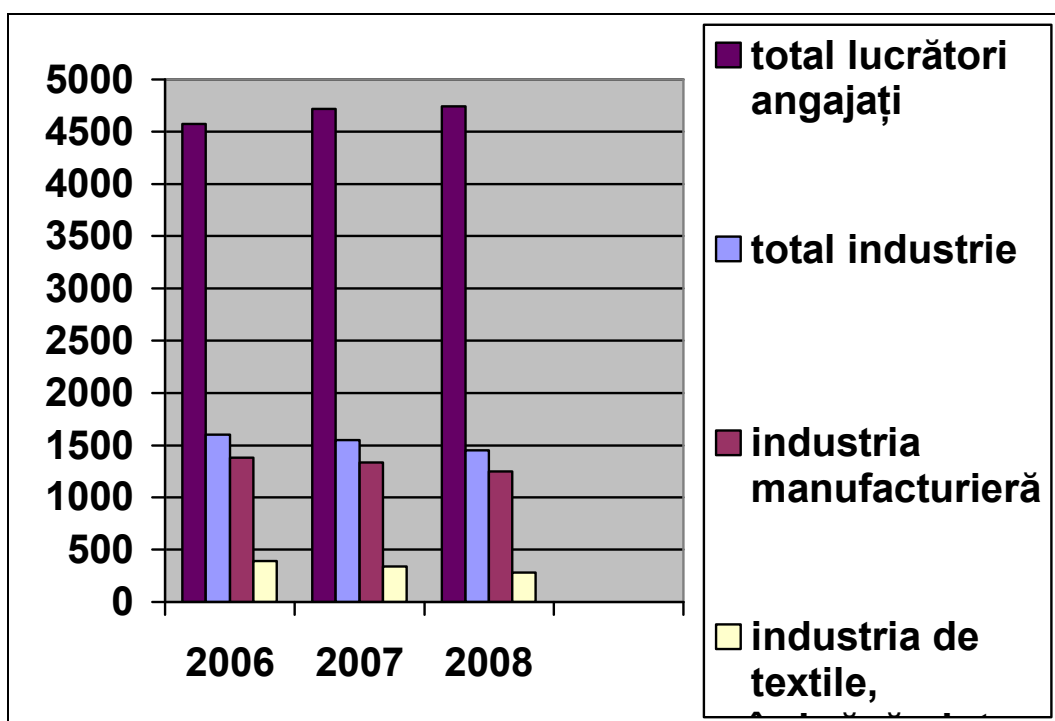

Sectorul de textile, îmbrăcăminte, încălțăminte, pielărie și accesorii în România ocupă o poziție importantă și din punct de vedere al numărului persoanelor angajate. În decembrie 2007, perioada în care criza economică mondială nu influențase încă economia țării, în acest sector lucrau 7,25% dintre lucrătorii români, respectiv 341.800 de angajați, în timp ce în aprilie 2009 rezultă că mai erau angajați 263.600 lucrători în sector, respectiv 5,7% din ocuparea totală a țării, în perioada de criză economică maximă.

Repercursiunile unui tip de producție, axată în special pe subfurnizare și prelucrare în sistem Lohn, duc la slăbirea legăturii dintre investitor și teritoriu, provocând în fiecare an închiderea firmelor și o scădere progresivă a personalului cu mii de locuri de muncă pierdute anual (tab.7).

Tab.7

Evoluția ocupării 2006-2008

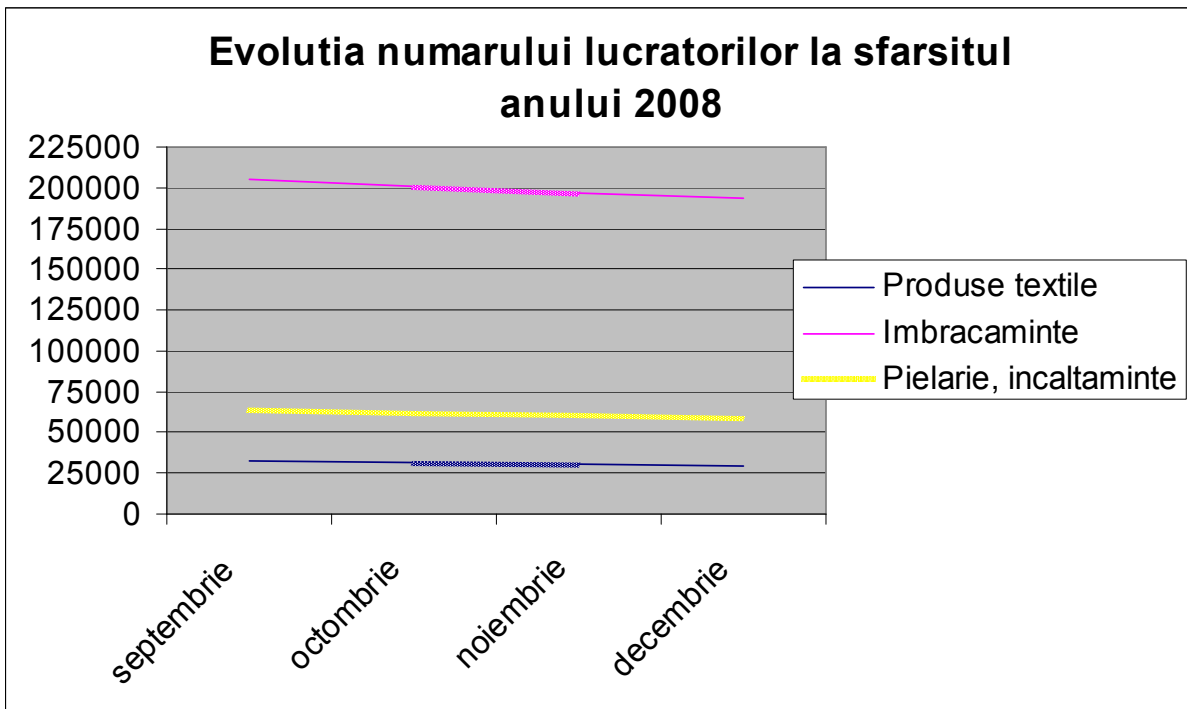

Sursă: Institutul Național de Statistică din România, elaborare efectuată de Lorenza Lo Sasso.

Așa cum rezultă din tabelul 7, pierderea locurilor de muncă, fenomen care s-a răsfrânt asupra întregii industrii manufacturiere, în sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte s-a derulat cu o viteză mai mare. Cu siguranță datele privind ultimul an luat în considerare au suferit modificări din cauza crizei generale dar se observă că tocmai sectorul care face obiectul cercetării noastre a fost afectat cel mai puternic de criză față de industrie în general, indicând o fragilitate derivată din puternica dependență de investițiile externe. Din păcate, criza actuală accentuează o evoluție negativă a angajării în cadrul sectorului de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte cu o pierdere de 35.500 locuri de muncă înregistrate numai în al doilea semestru al anului 2008. În cadrul acestuia subsectorul de îmbrăcăminte și încălțăminte a înregistrat o tendință aproape invariabilă față de anul precedent, în timp ce subsectorul care a înregistrat cele mai multe repercursiuni este cel textil cu o dublare a locurilor de muncă pierdute față de 2007. Așadar, în decembrie 2008 (tab. 8) se înregistrează 7.300 de

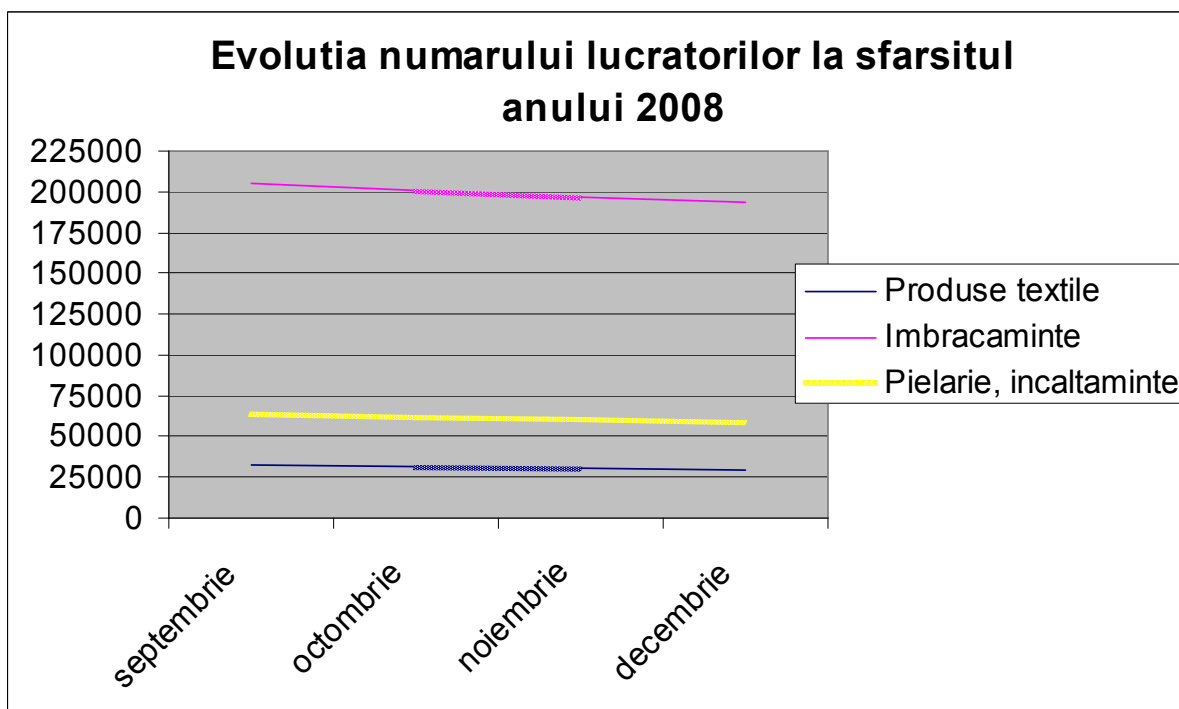
lucrători mai puțin, un număr ridicat ținând cont de faptul că totalul angajaților în primele 4 luni ale acestui an (tab. 9) era sub 30.000 de persoane.

Tab. 8

Sursă: Institutul Național de Statistică din România, elaborare efectuată de Alex Toma.

Tab.9

Sursă: Institutul Național de Statistică din România, elaborare efectuată de Alex Toma.

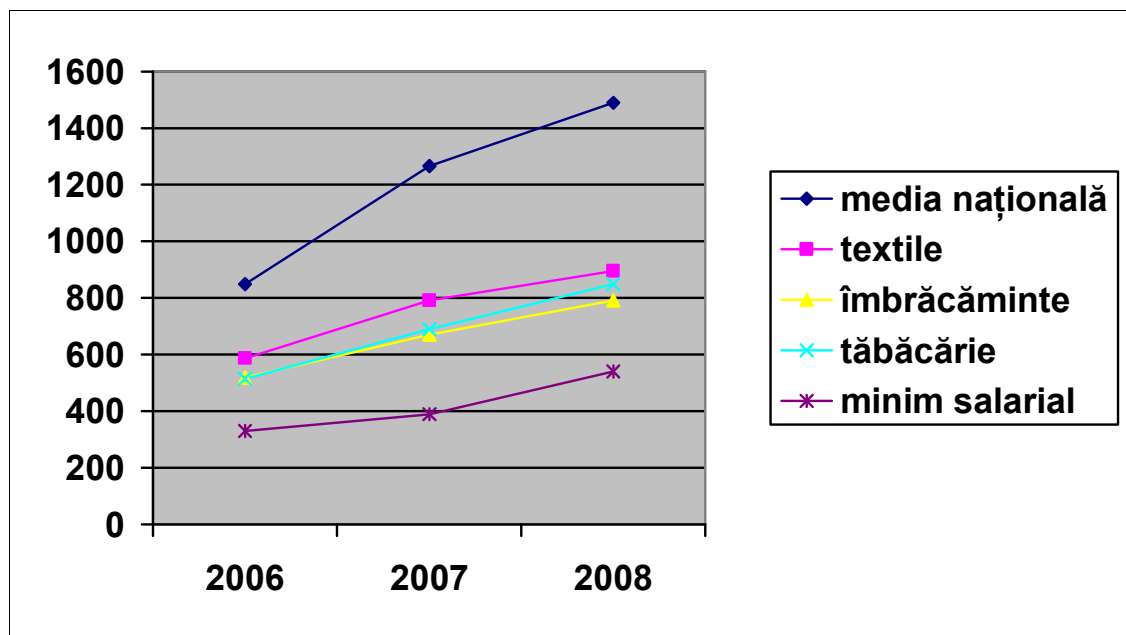
Salarii

Vorbind despre costul muncii nu putem să nu ne oprim asupra salariilor, marea problemă a întregii industrii de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte deoarece reprezintă sectorul cu retribuțiile cele mai reduse, cu toate consecințele ce derivă din aceasta. Dincolo de dificultățile legate de faptul că nu se poate ține pasul cu evoluția costului vieții în creștere rapidă, problemele importante sunt: atractivitatea scăzută pentru tineri și dificultatea de a identifica forță de muncă care să permită o dezvoltare mai ușoară a sectorului.

Examinând evoluția salariilor din ultimii ani (tab. 10), observăm că acestea și în prezent sunt doar cu puțin mai ridicate decât salariul minim garantat prin lege, care până la 1.01.2009 era de 600 RON (Decizia 1.051/2008), respectiv circa 150 euro/lună, și cu mult sub nivelul salariului mediu național. Într-adevăr, salariul mediu al unui lucrător angajat în sectorul textil este inferior cu circa 40% față de salariul mediu general de la nivel național. În plus evoluția creșterii salariale din sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte este mult mai lentă decât media națională, creînd o discrepanță din ce în ce mai accentuată între diferitele poziții ocupaționale.

Tab.10

Evoluția salariilor (în RON – leu românesc)

Fonte: Institutul Național de Statistică din România, elaborare efectuată de Lorenza Lo Sasso

Dacă se raportează salariul primit în urma muncii efectuate în cadrul unei fabrici de textile la cheltuielile medii pe care o familie standard cu 2 lucrători le realizează, în medie 1996 RON, se înțelege cum valoarea reală a acestui salariu este cu adevărat foarte scăzută pentru standardele actuale de viață și indică mari discrepanțe sociale. Fără a ține cont de faptul că din anul 2000 până în prezent consumul românilor aproape că s-a dublat, deși, din păcate, creșterea salariilor nu a evoluat în același ritm.

Fenomenul imigrării

La intrarea sa în UE, România s-a confruntat cu un nou fenomen, cel al imigrării persoanelor din țări terțe pe teritoriul său. Înainte de a reuși să rezolve problema golului lăsat de cetățenii români plecați în afara granițelor și în situația în care în 2005 circa 1.400.000 dintre cetățeni lucrau în străinătate⁴, în mass-media locală erau publicate numeroase articole privind persoane ce soseau din diferite părți ale lumii pentru a compensa lipsa forței de muncă din țară

Guvernul român, în timp ce lucra la politicile de reintegrare a cetățenilor săi plecați în străinătate pentru a lucra, provocând o scădere a resurselor interne, mai ales de forță de muncă specializată precum și dezbinarea a familii întregi, a început în ultimii ani să planifice intrarea lucrătorilor străini și să vină în întâmpinarea cererii economiei naționale.

În completarea activităților de privatizare și de industrializare și ținând cont de faptul că globalizarea pune accentul în economie pe procesele de internaționalizare, sectoare ca de exemplu cel textil sau cel al construcțiilor au avut nevoie de forță de muncă din diferite state africane, Indica, China, Bangladesh și Turcia. Mii de persoane au sosit în România, investind toate economiile lor în agențiile pe plasare în muncă în vederea găsirii unui loc de muncă mai bun decât ceea ce le ofera propria țară, muncind pentru a câștiga mai mult decât ar fi putut câștiga în aceeași perioadă de timp într-o fabrică din țara lor de origine.

Fenomenul imigrării apare în România începând de la jumătatea anilor 90, în același timp cu sosirea antreprenorilor străini care contribuie la încheierea procesului de privatizare, concentrându-se în capitală și în apropierea acesteia pentru a ajunge apoi în județul Iași, cele două zone în care și în prezent se află cea mai mare concentrare a personalului străin. Ambele zone în care este întâlnită forță de muncă ce provine din țări terțe au o puternică tradiție în sectorul textile, îmbrăcăminte, încălțăminte și pielărie. Nu reprezintă o întâmplare faptul că mulți angajați străini din sector provin din țări cu o puternică specializare în acest domeniu, ca de exemplu Turcia iar multe state din Asia de S-E reprezintă cei mai mari exportatori în domeniu de produse de îmbrăcăminte și încălțăminte, precum și ținta predilectă a antreprenorilor care doresc să găsească forță de muncă cu un cost cât mai scăzut.

Conform Biroului Român pentru Imigrare (RIO), până în 2008 existau circa 65.000 de imigranți prezenți pe tot teritoriul național. Ținând cont de datele conținute în raportul 2008 al RIO, până în luna decembrie a anului trecut numărul lucrătorilor imigranți care au solicitat un permis de ședere a crescut cu 15.000, aceștia fiind astfel împărțiți:

---

⁴ Sheila Siar (ediție îngrijită de), "Migrația în România: situația țării 2008", pag.18, Organizația Internațională a Migrației, Geneva, 2008, pag.18.

Numărul solicitanților de permis de muncă pentru România:

Tip de permis	Numărul lucrătorilor extracomunitari
Pentru contract permanent de muncă	9,876
Acordare provizorie	4,531
Permis de studiu	124
Muncă sezonieră	236
Sportivi	229
Pentru perioade de pregătire	4
TOTAL	15,000

Sursă: Biroul Român pentru Imigrare, raportul 2008 privind situația lucrătorilor extracomunitari.

Bineînțeles datele au caracterul indicativ al unui fenomen care, din păcate, implică și un număr ridicat de persoane fără permise și vize.

Dacă luăm în considerare numărul total al lucrătorilor români indicați de Biroul Național de Statistică din România, care indica 4.738.600 lucrători în tot sistemul economic în decembrie 2008, se observă că noii lucrători imigranți reprezintă circa 0,32% din totalul lucrătorilor români.

O cifră care pare foarte mică și care justifică lipsa de atenție acordată acestui fenomen dar, dacă se ia în considerare evoluția din ultimii ani, fenomenul prinde alte conotații. Dacă urmărim tabelul următor putem observa că numărul de lucrători străini se află în continuă creștere iar pentru a fi cât mai bine integrați atât în sistemul social cât și în cel economic din România fenomenul nu trebuie subevaluat.

Totalul permiselor de muncă emise în România în perioada 2000-2006							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Totalul lucrătorilor (în mii de persoane) (1)	8,629	8,563	8,329	8,306	8,238	8,153	8,245
Permise de muncă (2)	1,920	2,490	2,877	3,396	4,230	5,532	8,659
Raportul între (1) și (2) în procente	0.02	0.03	0.03	0.04	0.05	0.07	0.11

Sursă: <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0807038s/ro0807039q.htm>

Așa cum se poate observa din tabelul de mai sus, în anul 2000 procentul de forță de muncă străină (toți cetățenii care nu au cetățenie română) era de 0,02% care în 8 ani ajunge la 0,32% de lucrători extracomunitari (cetățeni care nu aparțin țărilor membre UE sau Zonei Economice Europene).

Cu siguranță aderarea țării la UE a dat un impuls puternic creșterii numărului lucrătorilor necomunitari și tocmai pentru a putea urmări acest fenomen guvernul român a adoptat în 2004 „Strategia Națională privind imigrarea pentru perioada 2007-2010”, aliniind astfel legislația națională la standardele comunitare.

În rândul diferitelor sectoare industriale cel textil este cel care necesită un număr mai mare de forță de muncă străină în fiecare an. În acest sens în anul 2006 a făcut vâlvă cererea de 1.500 lucrători chiezi formulată de o firmă din Bacău⁵ Ministerului Muncii. Printre motivațiile date de director s-a numărat și lipsa lucrătoarelor dispuse să lucreze la mașină. În decursul anilor s-a răspândit tot mai mult fenomenul de a solicita personal prin agențiile de recrutare în special din Asia de S-E. Având în vedere că cuantumul retribuției este perceput diferit de la țară la țară, ceea ce pentru un român reprezintă un salariu redus pentru care nici nu merită să lucreze, pentru un chinez, bengalez sau filipinez acesta poate avea cu totul o alta conotație.

În timp ce în trecut legea națională română prevedea ca lucrătorii străini să perceapă un salariu care să nu fie inferior *salariului mediu național*, începând cu luna august 2008, aceste persoane care

⁵ Mihaela Iordache, *România: țară de imigrare*, din “Observatorul din Balcani” din 26/04/2006, <http://www.osservatoriobalcani.org/article/articleview/5597>

lucrează pe teritoriul românesc nu pot primi un salariu mai mic decât *salariul minim românesc*⁶. Pentru anul 2008 salariul minim stabilit prin lege nu putea fi inferior sumei de 500 RON⁷, circa 120 euro, și sunt puțin cei care acceptă să lucreze pentru atât de puțin.

De cele mai multe ori lucrătorii străini au contracte temporare valabile doar câteva luni și sosesc în România cu obiectivul de a câștiga cât mai mult pentru a se putea întoarce în propria țară. Așadar problema cea mai importantă pentru acest tip de persoane care intră în sistemul economic și social românesc este integrarea. Este dificilă integrarea persoanelor care știu că urmează să plece, și, cu atât mai mult, e mai dificil să li se dea posibilitatea de a avea contact cu populația română deoarece, de cele mai multe ori, sunt cazați în interiorul complexului industrial în care lucrează. La aceasta se mai adaugă și dificultățile lingvistice, mulți dintre aceștia fiind ajutați de către traducători care se ocupă să le aducă și produsele care le sunt necesare din afara fabricii, eliminând astfel orice posibilitate de a relaționa cu populația autohtonă. Sunt puține cazurile în care statul reușește să pună la dispoziția acestora mediatori culturali și e foarte dificil să se instaureze cu aceștia un dialog.

E de înțeles că pentru un sindicat este foarte complicat să pătrundă în interiorul acestor situații și să dea posibilitatea lucrătorilor de a-și putea manifesta propriul drept la a fi membri ai unui sindicat sau a participa la dialogul social. Problemele cele mai importante indicate de federațiile sindicale au diverse naturi, ca de ex: se pleacă de la cea mai elementară problemă lingvistică care împiedică contactarea lor sau posibilitatea de a avea contacte directe cu persoanele angajate în fabrică, și pentru faptul că atunci când este utilizată atâta forță de muncă străină aceasta este folosită în complexe unde lucrează singuri, nu participă la procesul de producție împreună cu lucrătorii autohtoni, creându-se astfel o izolare și o barieră nu numai fizică, datorată zidurilor complexurilor industriale, ci și abstractă din cauza barierelor culturale și imposibilității de contact.

Lucrătorii străini nu își cunosc drepturile și nu știu că pot deveni membri de sindicat care să le susțină noile exigențe ce se prezintă ca probleme recente în cadrul unei federații din sector. A putea interacționa cu lucrătorii străini înseamnă și a avea acces la o serie de solicitări pe care aceste persoane le pot avea, a acorda o asistență diferită deoarece trebuie ținut cont de toate exigențele rezultate din distanțele mari față de țările lor de origine și din interacțiunea cu familia și cu viața privată în general care este complet diferită.

Așadar dialogul social care nu ține cont de aceste noi aspecte va putea reacționa față de abuzurile pe care anumiți angajatori le fac față de lucrătorii străini numai într-o mică măsură. Tocmai din contrastul dintre cine vine și cine pleacă trebuie să rezulte o nouă cale de sindicalizare și un nou spațiu în cadrul dialogului social în vederea tutelării acestor noi actori în cadrul muncii din industria textilă.

Și nu în ultimul rând, problema serioasă a administrării firmelor de recrutare, lipsa unei legislații adecvate care nu împiedică acești subiecți să înrăutățească viața deja dificilă a săracilor lucrători care sosesc de departe având așteptări diferite față de promisiunile primite de la agenție. În acest sens, unul dintre cazurile care au făcut multă vâlvă în toată mass media națională și internațională este acela al firmei *Wear* din Bacău, în România orientală, producătoare de îmbrăcăminte sportivă pentru piața externă (mai ales pentru piața din Europa occidentală), aparținând italianului Antonello Gamba. În fabrică lucrau circa 400 de lucrători textiliști chinezi care în ianuarie 2007 au declanșat o grevă prin care solicitau condiții de muncă mai bune și salarii mai mari decât cele primite până în acel moment.

Problema a apărut datorită faptului că lucrătoarele negociaseră un salariu cu agențiile de recrutare iar în momentul sosirii în România nu au primit suma stabilită din cauza cheltuielilor cu mâncarea și cazarea (din cadrul firmei în care lucrau) care erau scăzute din salariul lunar, primind astfel mult mai puțin față de suma negociată inițial.

---

⁶ Conform art.47 din Codul român al Muncii, persoanele care lucrează în România au aceleași drepturi ca și un cetățean român, indiferent dacă angajatorul este cetățean român sau străin. Acest lucru înseamnă că lucrătorul nu poate avea mai puțin drepturi decât cele prevăzute de legea română.

⁷ Din "*Ghidul lucrătorului străin în România*", pag. 10, www.muncii.ro.

Din păcate în acest moment nu există mijloace legale eficiente pentru a combate aceste cazuri care, de cele mai multe ori, rămân izolate în interiorul zidurilor fabricilor respective, tocmai datorită dificultăților menționate în a solicita sprijin.

Într-adevăr, cazul lucrătoarelor din China a făcut vâlvă nu numai pentru că a fost făcut public un fenomen care până în acel moment nu fusese perceput pe de-a întregul de populația din România, dar și pentru capacitatea lor de a se uni și a pune în practică o grevă prin care să își ceară drepturile.

Ulterior, lucrătoarele care nu s-au întors în China au fost detașate la firma Sonoma, la periferia de N-E a Bacăului, a aceluiași patron Antonello Gamba, și au început să lucreze împreună cu angajatele autohtone. Între timp, în firma Wear au fost aduși ca să suplinească lipsa de personal noi lucrători imigranți ce proveneau, de această dată, din Bangladesh.

Ceea ce îngrijorează mai mult este faptul că nu există instrumente legislative care să apere în mod suficient lucrătorii non UE și, în același timp, faptul că nu există nici un control asupra administrării contractelor de către agențiile de recrutare care propun condiții ce, de multe ori, nu sunt respectate. Lucrătorii se trezesc că sunt singuri într-o țară străină, la mii de km de casă, fără posibilitatea de a se exprima și a comunica cu lumea externă, fără să-și cunoască drepturile, fără a avea posibilitatea de a participa la un dialog social, având parte doar de promisiuni nerespectate care nu permit transmiterea economiilor acasă celor dragi sau plata datoriilor pentru recrutare de către agenție.

Referitor la *Wear*, anexăm în continuare interviul unei lucrătoare a firmei *Sonoma* în care povestește condițiile actuale de muncă ale lucrătoarelor din China.

Interviu⁸

Dvs. cunoșteți situația acestor lucrători chinezi care lucrau în fabrica Wear din orașul dvs. înainte să fie mutați la Sonoma?

«Nu, în oraș am aflat de prezența acestor persoane după izbucnirea scandalului făcut public de televiziune. După publicarea știrii la televizor populația a conștientizat situația de la *Wear*, și s-a aflat că cetățenii chinezi sosiți la Bacău pentru a lucra nu au primit salariul care le fuseseră promis deoarece din acesta le erau reținute cheltuielile cu mancarea și cazarea. Așadar, au aflat ca fuseseră înșelați și ca în loc de 400 de dolari cât stabiliseră că urmează să primească, ei erau plătiți cu puțin mai mult de jumătate din această sumă. După ce și-au dat seama de situație au declanșat o grevă în interiorul firmei iar după sosirea poliției situația lor a „transpirat” în afara zidurilor fabricii. Televiziunea ne-a arătat cum dormeau în cadrul complexului industrial fără să iasă dintre acele ziduri ale fabricii *Wear*, totul desfășurându-se acolo: mancau, dormeau și trăiau în interior. ».

Cum a fost primită știrea de către populația locală?

«A fost puțin deabusolată, nu numai din cauza imaginilor acestor persoane care traiau la doar câțiva km de noi și a căror situație nu era cunoscută, dar și pentru că înainte de aceasta nu credeam că firmele se confruntau cu o lipsa de forță de muncă în sector. E clar că salariile sunt mai mici decât în alte sectoare iar acest lucru îi obligă pe mulți lucrători să se reorienteze, căutând un loc de muncă mai bine plătit sau emigrând în Italia sau în alte țări din Europa Occidentală, dar că era greu să găsești forță de muncă în condițiile în care multe fabrici sunt închise și concediază lucrătorii ni se părea o situație foarte îndepărtată. În țara noastră fenomenul imigrării se manifestă într-un mod mai evident doar de puțini ani. ».

Deci după grevă lucrătoarele chineze au fost mutate la voi, în fabrica Sonoma?

«Da, inițial erau 400 de femei, în prezent au mai rămas doar 140. Câteva au plecat la puțin timp după ce au fost mutate, evident, în ciuda faptului că au primit un bonus din partea Ministerului Muncii datorită concursului lor în descoperirea înșelăciunii, motiv pentru care unele au decis să se întoarcă în China deoarece câștigul nu era cel care le fusese inițial promis și imediat ce au avut mijlocele pentru a-și plăti biletul s-au întors acasa. ».

---

⁸ Aplicat unei angajate din fabrica *Sonoma* din Bacău în luna mai 2009.

Acest lucru înseamnă că lucrătoarele rămase lucrează alături de voi și se află în contact direct cu toți angajații fabricii?

«Nu chiar. Fabrica este aceeași, ne aflăm sub același acoperiș dar suntem despărțite de un perete. Nu este înalt până la tavan, deci dacă dorim putem să vedem ce se întâmplă în cealaltă parte dar, în timpul orelor de program nu avem posibilitatea de a intra în contact direct cu ele. În rest și producția este diferită de ceea ce facem noi. Lucrătoarele chineze se ocupă de comezi diferite, de multe ori execută lucrări pe care noi nu le-am făcut niciodată, ele au alte specializări decât noi. ».

Chiar dacă efectuați producție diferită, aveți același program de lucru, condițiile sunt aceleași pentru lucrătoarele române și cele chineze?

«Începem la aceeași ora numai că ele au o pauză mai lungă și, deci, termină mai târziu decât noi, așa că nu știu dacă efectuează și ore suplimentare de muncă. Ceea ce știu este că reușesc să producă multe bucăți în scurt timp, fiind cu adevărat rapide!».

Lucrătoarele chineze reușesc să comunice cu voi, au învățat puțină română?

«După ce știrea a devenit de domeniu public, lucrătoarele străine au început cursuri de limbă română în colaborare cu Camera de Comerț, dar până atunci singurul contact cu persoanele autohtone se realiza printr-un traducător. ».

Știți cât vor mai rămâne să lucreze aici? În general lucrătorii imigranți care sunt angajați în sectorul de textile au un contract de muncă pe termen determinat, durează câteva luni și apoi se întorc în țările lor, este și cazul acestor lucrătoare?

«Da, muncitoarele chineze vor rămâne cu noi până în august iar apoi vor pleca lăsând locul unor lucrătoare din Bangladesh, cel puțin așa ne-au spus. ».

Există conflicte între autohtoni și imigrantele chineze?

«Nu, nu există conflicte, raporturile sunt destul de bune, chiar dacă posibilitatea de contact este redusă, atât din cauza diferenței lingvistice și culturale cât și pentru motive legate de programul de lucru care este diferit. Apoi în oraș nu prea umblă, deoarece doar puține dețin un permis de ieșire din fabrică pentru a face cumpărături. În general le întâlnim la piață de unde cumpără mâncare și bunuri de primă necesitate dar nu există contact cu adevărat cu populația locală în afara acestor situații sporadice. Locuind apoi în cadrul fabricii nu există posibilitatea de a le întâlni în afara programului de lucru. ».

Ce raport au cu sindicatul aceste lucrătoare străine?

«Fabrica e sindicalizată, deci beneficiază și ele de control și de toate beneficiile garantate datorită dialogului cu sindicatele. Ele însă nu sunt membre de sindicat, dar dacă ar dori să se înscrie în sindicat legea nu le interzice acest lucru chiar dacă nu sunt rezidente române. ».

Bulgaria

Bulgaria, ca și România, se bucură de o lungă tradiție în sectorul de textile iar afinitățile cu situația socială și economică a statului analizat anterior sunt evidente; și în acest caz, evoluția către aderarea la UE a fost însoțită de o schimbare radicală de la o economie planificată la piața liberă și deschisă către o dimensiunea internațională, până la intrare într-un context comunitar.

Situația ocupațională

Recenta restructurare a industriei bulgare, împreună cu o îmbunătățire generală a sectorului manufacturier și creșterea nivelului de investiții străine în acest tip de industrie, impun sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte ca o resursă importantă a economiei țării. Într-adevăr, Bulgaria a devenit în ultimii ani noua graniță pentru sector; ca și România, se bucură de costuri de producție aflate sub media altor țări UE iar poziția strategică dată de apropierea de piața europeană a permis în ultimii ani asistarea la o creștere din punct de vedere al economiei și al producției. Un rol important îl joacă prezența firmelor străine care au decis să deschidă fabrici pe teritoriul bulgar și să investească în diferite moduri în sectorul de textile și îmbrăcăminte dar și în sectorul de încălțăminte; până în 2006 existau circa 25 de firme italiene⁹ dar competitivitatea costului muncii, cel mai scăzut din rândul statelor membre, ne induce să credem că numărul a crescut.

În plus, în decembrie 2008 în sector munceau 5,15% din total lucrătorilor. Acestea sunt date importante dar prin comparație cu datele din anii trecuți și urmărind evoluția generală a ocupării din sectorul de textile și îmbrăcăminte, tabelul 1, și sectorul de încălțăminte, tabelul 2, capătă o altă valoare. În ultimii ani scăderea numărului persoanelor implicate în sector este din ce în ce mai accentuată. Este suficient să se confrunte datele cu cele din 2004 ca să se observe că până în prezent numărul angajaților din sectorul de textile și îmbrăcăminte a scăzut cu 15%.

Pe lângă o diminuare fiziologică datorată unei restructurări a sectorului din cauza destrămării sistemului COMECON și modernizării fabricilor, sectorul de textile și îmbrăcăminte se confruntă cu o scădere progresivă a numărului lucrătorilor angajați în ultimii ani, mai ales în perioada 2004-2005 (tab. 1), în timp ce în sectorul de încălțăminte și îmbrăcăminte (tab.2) întâlnim o evoluție variabilă cu niveluri mai mari sau mai mici de ocupare de la un an la altul.

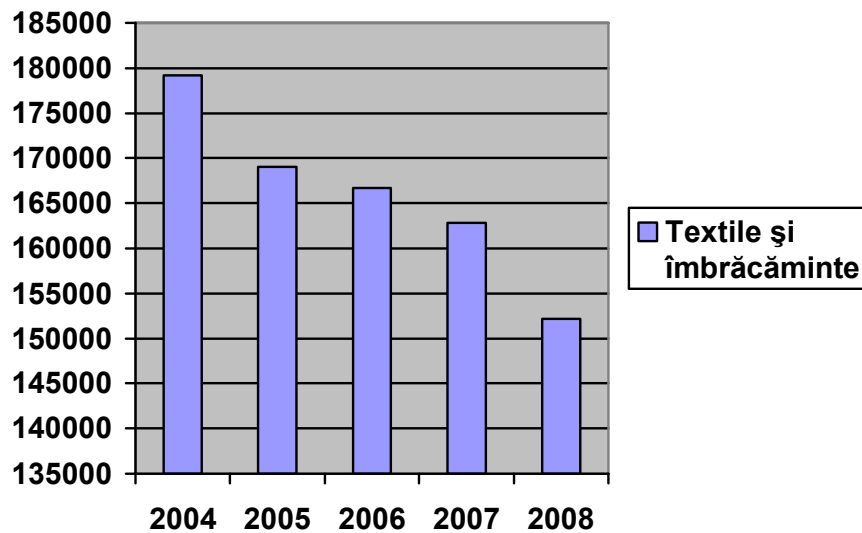
Motivele diminuării sunt diferite, iar în Bulgaria, ca și în România, sunt legate de o trecere de la un sector la altul și de o rată foarte ridicată de lucrători care decid să emigreze către țări în care salariile sunt mult mai mari. Însă, evoluția fluctuantă și vizibil caracterizată de puncte de maxim și de minim a numărului persoanelor angajate este datorată dependenței puternice pe care o are economia bulgară post-comunistă de investițiile străine și de cererea de comenzi externe, mai ales pentru nivelul mare de producție în sistem Lohn. Așadar, în timp ce în sectorul de îmbrăcăminte anumite firme continuă să lucreze modernizându-și producția și căutând o piață în care propriul produs să devină competitiv, în sectorul de încălțăminte și pielărie se observă o puternică dependență de comenzile firmelor străine iar perioadele de criză economică ca cea actuală accentuează și mai mult această dependență. Este suficient să se observe din datele conținute în tabelul 2 puternica scădere salarială din 2006 în 2008, an în care toată economia mondială s-a prăbușit cu consecințe legate de scăderea cererii.

Populația angajată în sector:

tab. 1

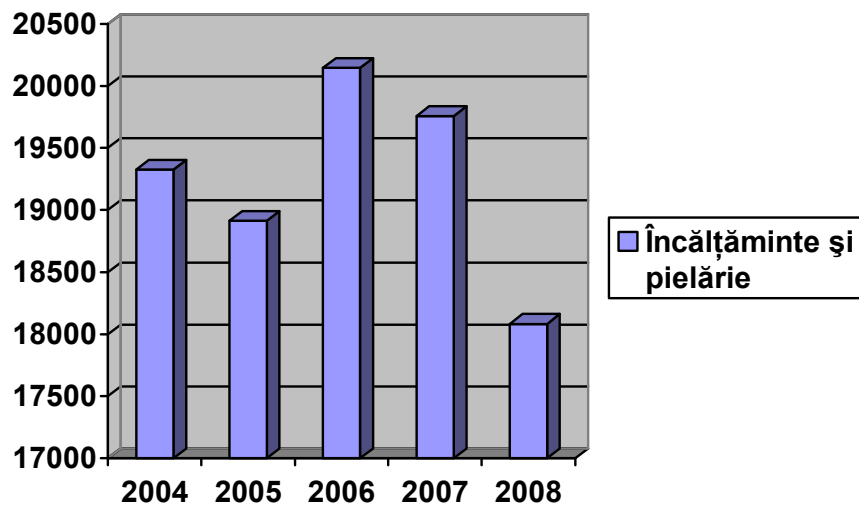
---

⁹ http://promec.martinrusev.net/index.php/possibilita_di_collaborazione/nuova_frontiera_industria_tessile .

Sursă: INS Bulgaria, elaborare date Vladimir Popov.

tab.2

Fonte: INS Bulgaria, elaborare date Vladimir Popov.

Dacă urmărim evoluția șomajului din ultimii ani observăm că începând din 2005 a avut loc o schimbare a tendinței cu o rată a șomajului de 10,1%, cea mai scăzută de la jumătatea anilor 90. Evoluția șomajului până acum a fost constantă și îndreptată către o diminuare care în 2008 a atins 5,6% (tabelul 3), atingând un nivel mai scăzut decât media tuturor statelor membre care anul trecut era de 7% (tabelul 4).

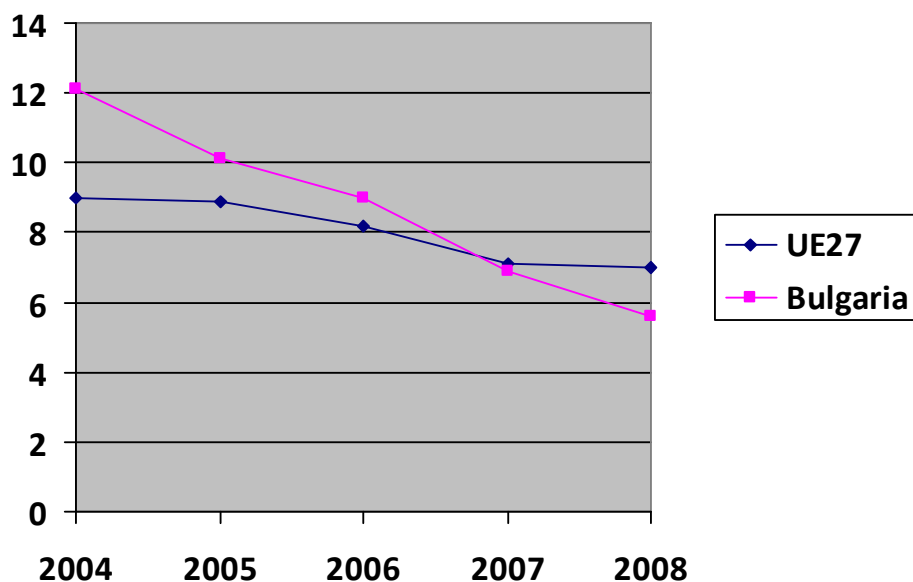
Date șomaj, comparație cu UE25

Tab.3

An	2004	2005	2006	2007	2008
UE-27	9.0	8.9	8.2	7.1	7.0
Bulgaria	12.1	10.1	9.0	6.9	5.6

Sursă : EUROSTAT – Observarea evoluției forței de muncă, elaborare date Vladimir Popov.

Tab.4

Sursă : EUROSTAT – Observarea evoluției forței de muncă, elaborare date Vladimir Popov.

Sectorul și raporturile internaționale

Evoluția ocupării în sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte din Bulgaria depinde puternic de investițiile străine și de comenzile date de firmele externe. Prezența firmelor delocalizate este foarte puternică și datorită faptului că în ultimii ani Bulgaria a dus o politică de acordare de facilități și reduceri fiscale, care să atragă investițiile în acest teritoriu. Aproximarea de piața europeană, costurile scăzute ale forței de muncă și capacitatea de a găsi cu ușurință manoperă profesionistă au permis unui număr tot mai mare de firme să își mute parte din producția proprie în această țară balcanică.

Investițiile străine directe (IDE) aproape că s-au dublat în sectorul manufacturier, acesta reprezentând unul dintre sectoarele din Bulgaria în care firmele străine au investit foarte mult. Așa cum se observă și din tabelul 5, creșterea investițiilor directe în sectorul de textile și îmbrăcăminte a fost substanțială, atingând în 2006 un volum de circa 5 ori mai mare decât la începutul acestui mileniu. Din contră, ceea ce rezultă observând datele privind sectorul de încălțăminte este faptul că investițiile nu au avut o evoluție atât de accentuată din cauza concurenței foarte puternice a firmelor asiatice din domeniul încălțăminte și pielărie.

IDE Bulgaria pe sectoare - fluxuri (x 1000 \$)

Tab.5

Sector/an	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Textile și îmbrăcăminte</i>	77.986,4	127.827,4	156.061,6	231.174,3	316.348,4	346.547,1	442.817,5
<i>Încălțăminte și pielărie</i>	3.200,2	3.517	3.403,9	5.203,5	5.527,5	8.151,6	4.443,1

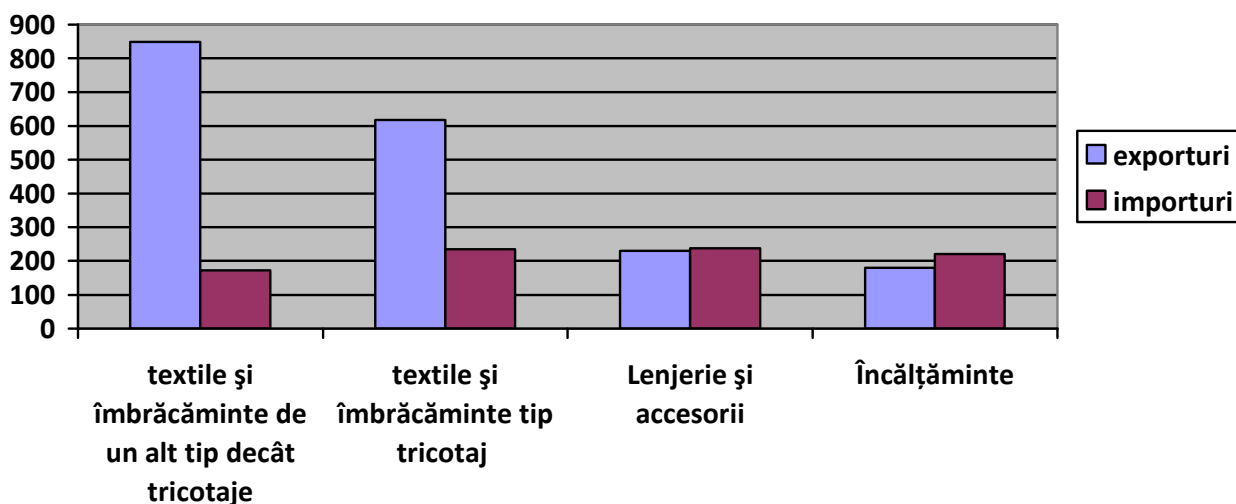
Sursă: Institutul Național de Statistică și Banca Națională a Bulgariei, elaborarea de date efectuată de Lorenza Lo Sasso.

Fiind vorba despre relații cu piața externă nu putem să nu aducem în discuție evoluția exporturilor și importurilor produselor din sector. Este necesar să se înțeleagă modul în care piața străină recepționează produsele din sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte realizate în Bulgaria, element fundamental pentru a înțelege asupra căror produse trebuie să se marșeze și faptul că trebuie dezvoltat un tip de producție care să țină cont de schimbarea rapidă a cererii. Dacă se face o comparație cu importurile înregistrate anul trecut se observă o reducere a acestora cu 10,2% față de anul precedent, în timp ce în rândul produselor de manufactură din sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte s-a înregistrat o scădere de 10,2% față de 2007. Așa cum rezultă și din datele conținute în tabelul 6, valoarea importurilor este mult inferioară valorii exporturilor pentru produsele textile și îmbrăcăminte, în timp ce pentru încălțăminte situația este diferită, chiar dacă exporturile sunt mai mari, nu asistăm la o puternică diferență între valorile produselor care ies față de cele care intră.

Mai există o caracteristică a pieții bulgare, respectiv putem constata cum exporturile produselor care nu sunt de tip tricotaj sunt mai mari decât a produselor de tricotaj. Acest lucru indică un tip de economie bazată în special pe manufactură simplă și care nu necesită utilaje cu o tehnologie foarte avansată. Mare parte din această producție are ca raportul calitate/preț, în care prețul produselor reușește să fie competitiv din cauza unui cost al muncii foarte scăzut față de cel din alte țări din Europa.

Tab.6

Importuri și exporturi în sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte din Bulgaria (valori în €)

Sursă: Banca Națională a Bulgariei, date elaborate de Lorenza Lo Sasso.

Costul muncii și salariile

Bulgaria reușește încă să aibe prețuri de producție care rezistă competitivității prețurilor produselor asiatice deoarece costul lor reușește să fie scăzut datorită costului scăzut al producției față de cele din alte țări UE iar apropierea de Europa permite atingerea imediată a piețelor de desfacere pentru a răspunde rapid cererii pieței, pe lângă faptul că există și prețuri scăzute la transport.

Într-adevăr Bulgaria este statul membru cu cele mai scăzute salarii, în acest moment în sectorul de textile și îmbrăcăminte salariul este de 317 LEV, respectiv 162 Euro lunar, în timp ce lucrătorii din sectorul de încălțăminte primesc un salariu de 290 LEV, respectiv 148 euro lunar (tabelul 7).

Tab.7

Salariul mediu al lucrătorului în sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte

Sector	2004	2005	2006	2007	2008
Textile - Îmbrăcăminte	187 BGN (96 Euro)	205 BGN (105)	228 BGN (117)	264 BGN (135)	317 BGN (162)
Piele - Încălțăminte	170 BGN (87 Euro)	182 BGN (93)	209 BGN (107)	243 BGN (124)	290 BGN (148)

Sursă: INS Bulgaria , elaborare date Vladimir Popov.

Ca și în cazul României, în acest sector din Bulgaria salariul este puțin mai mare decât cel minim prevăzut de lege, care este de 240 LEV lunar. Dacă îl comparăm cu nivelurile europene observăm că se află pe ultimul loc în rândul salariilor minime din Europa, respectiv de 3 ori mai mic decât cel din Polonia, de 6,2 ori față de cel din Spania și de 14,4 ori mai scăzut decât cel din Luxembourg, unde în prezent există cel mai mare salariu minim. Bineînțeles că aceste cifre trebuie comparate ținând cont de raportul cu puterea de cumpărare, și aceasta fiind foarte scăzută față de media europeană (tabelul 8) respectiv cu 60% mai mică față de puterea de cumpărare din țările membre. Dacă se compară aceste date cu costul real al vieții se observă că dificultățile de a lucra în acest sector sunt multe, o familie medie beneficiind de un venit anual de persoană de 3.502 LEV, respectiv 1.790 euro.

Tab.8

PIB de persoană în Bulgaria (anual în putere de cumpărare standard)

An	2004	2005	2006	2007	2008
UE-27	21 700	22 500	23 600	24 900	25 100
Bulgaria	7 300	7 800	8 600	9 300	10 100
UE-27 = 100.0	33.7	34.5	36.5	37.3	40.1

Sursă: Eurostat, elaborare date Vladimir Popov.

Tab.9

Cheltuieli familiale împărțite pe grupe (iunie 2008/2009)

Expenditure groups	VI.2008		VI.2009	
	Structure - %	Average per capita - Levs	Structure - %	Average per capita - Levs
Total expenditure	100.0	271.43	100.0	273.56
Consumer monetary expenditure	84.0	227.99	86.3	236.19
Foods and non-alcoholic beverages	36.6	99.37	37.7	103.01
Alcoholic beverages and tobacco	4.5	12.13	4.9	13.40
Clothing and footwear	3.2	8.59	2.9	7.81
Housing, water, electricity, gas and other fuels	11.9	32.26	13.6	37.10
Furnishing and maintenance of the house	3.7	10.06	3.6	9.89
Health	4.5	12.22	5.4	14.67
Transport	8.0	21.61	7.0	19.18
Communication	4.4	11.93	4.6	12.54
Recreation, culture and education	3.5	9.58	3.5	9.56
Miscellaneous goods and services	3.8	10.24	3.3	9.03
Taxes	3.1	8.50	3.1	8.56
Social insurance contributions	3.7	10.00	3.8	10.43
Regular inter-household transfers	1.6	4.44	1.7	4.74
Other expenditure	7.6	20.50	5.0	13.63
Saving deposits	x	8.99	x	14.96
Purchase of currency and securities	x	0.02	x	0.01
Debt paid out and loan granted	x	10.06	x	13.50

Sursă: INS

De asemenea, dacă observăm tabelul 9 rezultă că total cheltuielilor de persoană este de 273,56 LEV. Plecând de la această informație putem afirma că într-o familie standard, care în baza metodologiei de cercetare INS este compusă din 4 persoane, dintre care 2 contribuie la necesarul familiei cu salariul mediu, cheltuielile totale sunt egale cu $273,56 \text{ LEV} \times 4 = 1094,24 \text{ LEV}$.

Considerând că această informație pe care tocmai am elaborat-o este sensibilă, o comparăm cu venitul mediu pe persoană și apoi cu venitul pe familie, pentru a înțelege modul în care se raportează o familie medie bulgară la propriile cheltuieli anuale:

tab.10

Media lunară a cheltuielilor familiale	1.094,24 LEV
Media anuală a cheltuielilor familiale	13.130,88 LEV

Venitul mediu din salarii sau pe persoană lunar în textile	317,00 LEV
Venitul mediu din salarii sau pe familie lunar în textile	634,00 LEV

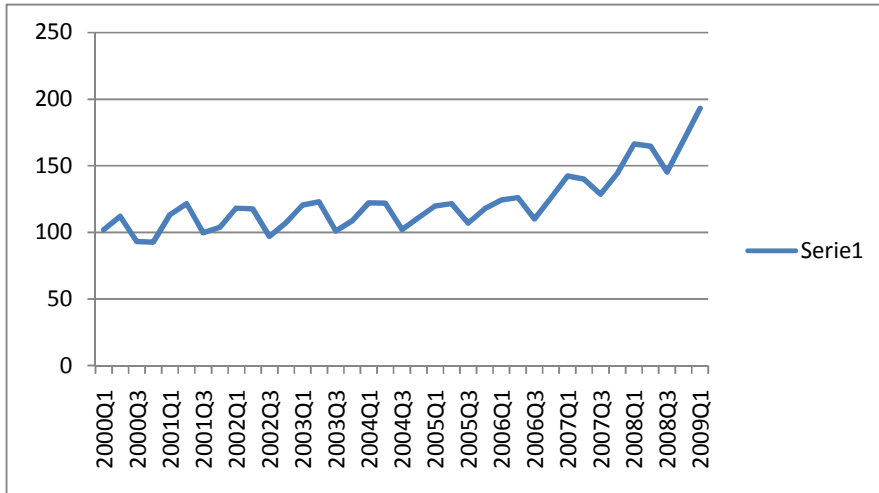
Sursa: Elaborarea personală a datelor INS.

Din graficul de mai jos se poate observa în mod clar faptul că un lucrător mediu din sectorul de textile nu reușește să acopere cheltuielile anuale numai din salariul său, de aici rezultând dificultatea de a susține un stil de viață apropiat de media națională și faptul că multe familii, a căror număr exact nu se cunoaște, trebuie să lucreze suplimentar pentru a menține un nivel de viață care să nu fie sub cel standard național. Pe lângă faptul că este evidențiată o mare diferență între bogați și săraci,

în săracii sunt din ce în ce mai săraci iar bogații se îndepărtează din ce în ce mai mult de valorile minime naționale.

Tab.11

Costul muncii

Sursa: Banca Centrală Europeană.

Luând în considerare aceste elemente și observând cum evoluția costului vieții și a costului muncii vor crește în viitor (tabelul 11), nu putem să nu ne gândim că dacă economia este bazată numai pe nivelul scăzut al costului de producție aceasta nu poate constitui o strategie pentru viitor, deoarece nu pot fi susținute aceleași prețuri pe piață. De aceea este necesară formarea funcționarilor din sector pentru a ocupa noi funcții și achiziționarea de noi utilaje capabile să îmbunătățească calitatea pentru a se crea, astfel, o industrie care să aibă ca și principală caracteristică calitatea. Piețele devin din ce în ce mai exigente și diversificate, motiv pentru care este indispensabil să se efectueze investiții în cercetarea acestor noi piețe, pentru a identifica, eventual, o nouă sursă de investiții în producția produselor care combină calitatea cu eco-compatibilitatea produsului. Pentru un model inovativ, nu numai al produsului ci și al producției, în care persoanele angajate vor putea să lucreze în locuri de muncă care să corespundă exigențelor lucrătorilor.

Concluzii

Cercerarea expusă în aceste pagini nu este exhaustivă în ceea ce privește expunerea dinamicii din sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte din România și Bulgaria, ci are ca obiectiv să prezinte situația globală a sectorului și, în consecință, a celor care lucrează în cadrul acestui sector pentru a putea acționa instrumentele utile în vederea dezvoltării dialogului social comun și eficient. S-a încercat, mai ales, să se focalizeze atenția asupra posibilităților viitoare ale sectorului și asupra schimbărilor previzibile din cadrul acestuia.

Din observarea situației existente în cele două țări rezultă mai multe aspecte comune: ambele sectoare de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte au urmat un proces de privatizare și s-au transpus pe piața liberă realizând că nu puteau avea un viitor fără modernizarea producțiilor lor și fără a intra în mecanismul internațional de piață. Începutul procesului de privatizare a sectorului industriei manufacturiere a fost propulsat datorită investițiilor de capital străin fapt care a permis o dezvoltare a acestuia într-un timp mult mai rapid. Pe de altă parte, s-a creat un sector extrem de dependent de anumite tipuri de producții bazate pe prezența forței de muncă având un cost scăzut care nu reprezintă bazele pentru un sector stabil în viitor. Așadar, costul muncii crește și nu va putea rămâne la nivelul competitiv impus de țările asiatice. Delocalizarea fabricilor de producție bazate doar pe simpla asamblare sau marea prezență de firme apărute pentru a lucra în sistem Lohn indică slăbiciunea sa tocmai în această perioadă de criză globală. Acest lucru indică și tendința de slăbiciunea manifestată de sectorul de îmbrăcăminte într-o măsură mai mare decât cel textil tocmai datorită tipului de producție care se bazează în mare parte pe specializarea scăzută a produselor și se concentrează, în mod deosebit, pe indicii de producție și pe costul forței de muncă.

Din cauza fragilității acestui tip de producție multe firme din sector au declanșat în paralel producții cu marcă proprie care să fie vândute pe piața națională și, ulterior, în străinătate. Există și exemple pozitive în acest sens și se speră ca în viitor să crească investițiile pentru modernizarea produselor realizate. Tocmai în modernizare, în utilizarea noilor materiale și tehnici, precum și în diferențierea produsului constă viitorul sectorului de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte. Încadrarea în standardele de certificare internațională de producție (de ex. ISO 9001) și crearea de noi produse în condiții mai bune de muncă și utilizând materiale care nu sunt nocive și care au un impact scăzut asupra mediului ambiant reprezintă noile elemente de care firmele viitorului trebuie să țină cont în procesul de creare a produselor specializate.

În privința dialogului social, în special referitor la contractul colectiv, prioritatea sectorului rămâne încă cea a salariilor, insuficiente pentru o economie aflată într-o continuă creștere ca cea a României sau a Bulgariei, în care costul muncii crește de la an la an creînd o tot mai mare diferență între diferite clase muncitoare. Atât în România cât și în Bulgaria salariile din sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte sunt cu mult mai scăzute decât media națională. Una dintre cauzele principale care determină existența în acest sector a salariilor scăzute este, în special, prezența lucrătoarelor care, așa cum se știe, primesc, în general, un salariu mai mic față de cel al bărbaților pentru aceeași încadrare în muncă.

Lipsa adaptării salariilor la situația generală provoacă reacții importante în lanț, dintre care, în primul rând, un număr tot mai scăzut de tineri interesați să urmeze această profesie și să se specializeze într-un sector care nu le permite să aibă un venit egal cu al altora. Lipsa tinerilor reprezintă, în primul rând, o pierdere în domeniul de personal specializat care să lucreze cu utilaje din ce în ce mai moderne. Și, cu siguranță, nu se poate afirma că într-o țară ca România nu se investește în formarea profesională a noilor lucrători care să fie angajați în sector, un exemplu în acest sens fiind Univesitatea din Iași unde există o importantă facultate de inginerie textilă. A te forma înseamnă a te pregăti pentru viitorul sectorului, a fi avangardist față de noile tipuri de cerere și a intra pe noi piețe.

Așadar, nu e de mirare faptul că tocmai al doilea punct la care multe contracte din sectorul din Europa au acordat multă importanță se axează tocmai pe formarea continuă care permite forței de muncă să fie din ce în ce mai expertă și mai specializată. A fi capabil să utilizezi noi utilaje și a avea competența care să concure la îmbunătățirea profesionalității lucrătorilor reprezintă cheia care permite combinarea unei serii de elemente importante ca de exemplu creșterea producției, o mai bună calitate a produselor și o profesionalitate mai accentuată a personalului. A fi un muncitor

specializat nu reprezintă numai avantaje pentru producție ci permite garantarea unor salarii mai ridicate în funcție de profesionalismul și pregătirea noilor angajați.

Una dintre temele dezbătute și care atrag atenția lucrătorilor din sector, din ce în ce mai mult, este prezența, tot mai pregnantă, a personalului imigrat. Un fenomen mult mai accentuat în România și care a luat prin surprindere țara și sectorul de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte care s-a demonstrat a fi unul dintre sectoarele cele mai afectate în acest sens, împreună cu sectorul de construcții, este cel mai influențat de acest fenomen. Imigrarea reprezintă o temă pe care sindicatele locale trebuie să o aprofundeze și asupra căreia trebuie să își concentreze eforturile. Aderarea la UE face din România și din Bulgaria două țări mult mai interesate de acest fenomen fapt care le integrează într-un context comun cu celelalte state membre, fiind necesară identificarea din situația celorlate state UE aspectele comune și analizarea deciziilor probabile în vederea sprijinirii unui număr tot mai mare de angajați din sector care provin din alte țări. Viitorul sectorului și sindicatul însuși trebuie să acorde o atenție deosebită acestui fenomen și prin acesta să capete o nouă forță.

Pentru ca contractul colectiv de muncă să devină un instrument care să îmbunătățească cu adevărat condițiile de muncă este necesară efectuarea unei cercetări constante a situației sectorului și unei analize prin intermediul căreia să poată fi prevăzute principalele exigențe care trebuie îndeplinite pentru a gestiona cel mai bine situațiile care apar în fiecare zi. A veni în întâmpinarea exigențelor lucrătorilor și a face în așa fel încât locul de muncă și viața privată să devină două dimensiuni conciliabile. Focalizarea unei părți a dialogului asupra egalității de gen și asupra creării modelelor lucrative în care femeia să poate munci în așa fel încât să poată concilia și rolul său de mamă reprezintă unul din punctele cele mai importante. Procentul foarte ridicat de femei care se situează în jurul cifrei de 70% atât în sectorul industriei de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte din România cât și în cel din Bulgaria, nu poate decât să determine necesitatea de a veni în întâmpinarea exigențelor care să le ajute pe aceste persoane să beneficieze de egalitate de tratament în vederea avansării în propria carieră profesională (chiar și în interiorul sindicatului însuși), de dreptul la aceleași condiții salariale și de toate condițiile care să le permită concilierea vieții private cu cea lucrative.

Pe lângă dimensiunea națională într-o economie globalizată ca cea din acești ultimi ani nu e posibilă tratarea temei dialogului social doar într-un context închis și limitat la granițele naționale. Prezența masivă în aceste state a firmelor străine, investițiile și relațiile comerciale, importul și exportul, în mare parte provenind din restul Europei, necesită strategii noi și comune între toate sindicatele din sector. O evoluție a sindicatului în aceeași măsură cu dezvoltarea internaționalizării firmelor reprezintă metoda potrivită și eficientă pentru a putea gestiona cel mai bine exigențele lucrătorilor. Colaborarea și schimbul de informații în vederea controlului și tutelei lucrătorilor reprezintă dinamici fundamentale de efectuat pentru o acțiune socială efectivă.

Referințe Bibliografice

S. Berger, "How we compete: What Companies Around the World Are Doing to Make it in Today's Global Economy", Broadway business, 2005.

Ana Maria Carstea, Camelia Consantin, Rodica Novac, Florentina Constantin, Angela Stolnicu, "Let's Speak! - A study on working conditions of migrants in Romania", ARCA - FRRM- the Romanian Forum for Refugees and Migrants, the Group for Dialogue Initiative and Pro Women Foundation, Bucarest, 2009.

Francis McGowan, Slavo Radošević, G. N. Von Tunzelmann, "The emerging industrial structure of the wider Europe", Studies in global competitios series, UK, 2004.

R. Grandinetti, E. Rullani, "l'impresa transnazionale e l'economia globale", Carocci, Roma, 1996 – E. Rullani, in "internazionalizzazione e sistemi di governante nei sistemi produttivi locali" in G. Corò, E. Rullani (a cura di) "percorsi locali di internazionalizzazione. Competenze e auto-organizzazione dei distretti industriali del Nord-Est, Franco Angeli, Milano, 1998, pp.19-56.

Veronica Redini, "Frontiere del "Made in Italy". Delocalizzazione produttiva e identità delle merci, Ombre Corte, Verona, 2008.

Sheila Siar (a cura di), "Migration in Romania: a country profile 2008", in International organization for migration, Geneva, 2008.

Tunisini, Annalisa, "Supply Chains e Strategie di Posizionamento", Roma, Carocci, 2003.

Site-uri Web, articole

Bulgarian National Bank

<http://www.bnb.bg/>

Danish Technological Institute, "Trends and drivers of change in the European textiles and clothing sector: Four scenarios, June, 2008.

<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/46/en/1/ef0846en.pdf>

European Commission - Enterprise and Industry

http://ec.europa.eu/enterprise/textile/index_en.htm

European Commission - External trade, textile and footwear sector

http://ec.europa.eu/trade/issues/sectoral/industry/textile/index_en.htm

Eurostat

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

EWCO Migration Romania:

<http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0701038s/ro0701039q.htm>

Focus Migration, Romania:

<http://www.focus-migration.de/Romania.2515.0.html?&L=1>

Invest Bulgaria agency
<http://www.investbg.government.bg/>

IOM - migration report 2008:
http://publications.iom.int/bookstore/free/Romania_Profile2008.pdf

Labour Ministry Romania
www.muncii.ro

Michaela Iordache, *Romania: paese d'immigrazione*, da "Osservatorio dei Balcani" del 26/04/2006,
<http://www.osservatoriobalcani.org/article/articleview/5597>.

National Statistical Institute Bulgaria
http://www.nsi.bg/Index_e.htm

Svetlana Tlosova, Teodora Noncheva, Lyuben Tomev, Dimitar Chibanov, Krassen Stanchev, Balkandide, country report on Bulgaria, DG Employment, Social affairs & equal opportunities, 2007: http://aei.pitt.edu/9459/01/downfree.php%3Fitem_id%3D1602.

UN Statistic division
<http://unstats.un.org/unsd/default.htm>

Constantin Zaman, Manuela Stanculescu, "Balkandide. Country report Romania", DG Employment, Social affairs & equal opportunities, 2006:
http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_situation/balkandide_ro_country_report_en.pdf